

ԱՄԱԼՅԱ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

Բանասիրական գիտությունների թեկնածու

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԵՐԸ ԳԻՏԱԿՐԹԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ*

Բանալի բառեր՝ գեղարվեստական գրականություն, գիտություն, հոգեբանություն, փիլիսոփայություն, պատմագիտություն, իրավագիտություն, մաթեմատիկա, մարդակերտություն, հայեցակարգ, գիտաֆանտաստիկ վեպ, պատմական վեպ, աշխարհայացք, ինտելեկտուալ մտածողություն, արժեհամակարգ, գրական և գիտական լեզու:

Ո՞րն է գրականության դերը գիտակրթական համակարգում: Ինչու՞ այն ընդգրկված է ինչպես դպրոցական, այնպես էլ բուհական ու հետբուհական գրեթե բոլոր կրթական ծրագրերում: Ինչի՞ մեջ է կայանում գրականության դերակատարության առաջնակարգությունն անհատի կազմավորման ու զարգացման, բարոյական և հոգևոր բարձր արժեքների յուրացման, ինչպես նաև աշխարհայացքի ձևավորման գործում: Ինչպիսի՞ք են գեղարվեստական գրականության գործառույթները մարդու հոգևոր վերածնունդը խթանելու առումով: Այն ինչո՞վ է նպաստում մարդու ինքնաճանաչմանը, ինքնադաստիարակմանը, ինքնահաստատմանն ու ինքնակատարելագործմանը: Այս հարցերն իրենց սովորական պարզության մեջ, անշուշտ, ոչ քիչ գաղտնիքներ են պարունակում, որոնք արժե, թեև ոչ ամբողջությամբ, այնուամենայնիվ, բացել, կատարել որոշակի դիտարկումներ ու ճշգրտումներ: Իմ այս փոքրիկ ուսումնասիրության մեջ՝ հայացքի ամբողջականության ապահովման համար, անդրադարձել եմ ինչպես տարբեր գիտական հրատարակությունների, այնպես էլ համացանցային մի շարք հրապարակումների, համապատասխան մասնագետների ու գործիչների բազմաթիվ տեսակետների:

Ջարգացած տեխնոլոգիաների ու տեղեկատվության մեր դա-

*Հոդվածն ընդունվել է 03.04.2017:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել Ստեփանակերտի Գրիգոր Նարեկացի համալսարանի հայոց լեզվի և գրականության ամբիոնը:

րաշրջանում, թվում է՝ գիրքը անտարբերության է մատնված: Սակայն դա այդպես չէ իրականում: Այսպես, Ումբերտո Էկոյի համոզմամբ՝ գեղարվեստական գրականությունը մեր օրերում կատարում է այն գործառույթը, ինչ կատարել է Տոլստոյի ժամանակներում՝ հարստացնելով մարդկության փորձը: Ով չգիտե, որ գիրքը հիմնական միջոց է՝ ապագա սերունդներին փոխանցելու ազգի հոգևոր ու մշակութային ողջ հարստությունը: Գեղարվեստական գրականությունն իր մեջ պարունակում է ճանաչողական, ուսուցողական, դաստիարակչական, բարոյական ու գեղագիտական մեծ ներուժ:

Սկսած դպրոցական տարիքից, անհատն ավելի շատ դաստիարակվում է գրականության միջոցով: Հենց գրականության շնորհիվ նրա մեջ ձևավորվում են մարդկային բարձր որակներ: Գեղարվեստական ստեղծագործությունն ազդում է նաև մարդու զգայական աշխարհի վրա և ձևավորում վարքի որոշակի կանոններ, բնավորություն: Այն զարգացնում է երևակայությունը, մտածողությունը, ձևավորում է գեղարվեստական ճաշակ, բարեկիրթ խոսքի մշակույթ ու լեզվական իմացություններով հարստացնում անհատի բառապաշարը, ինքնուրույն մտածողությունը, խոսքը:

Վաղուց ամրագրվել է այսպիսի մի անժխտելի ճշմարտություն՝ գրականության ուսումնասիրության օբյեկտը եղել և մնում է մարդը՝ իբրև առեղծված: Արվեստագետի նպատակն է այս կամ այն ձևով բացահայտել մարդու էությունը: Սուբստանցը: Ի վերջո, չնուշանանք, որ գրականությունը մարդակերտություն է: Գրողը ստեղծում է իդեալներ, որոնց պիտի հետևեն ընթերցողները, հասարակությունը: Գեղարվեստական ստեղծագործության միջոցով գրողը կատարելագործության է հասցնում մարդուն, կանխատեսում նրա ապագան, քանդում կարծրատիպերը, վերափոխում աշխարհի մոդելը՝ հանուն նրա բարօրության: Հետևաբար, գրականությունը թափանցում է իրերի, երևույթների խորքերը, ի վերջո, մարմնավորում տիեզերական գոյի իմաստը: Այստեղից հետևություն՝ գրականությունը, ինչ որ առումով, գիտությունների գիտությունն է: Տարօրինակ է հնչում: Կարծում եմ՝ ոչ: Հիմա փորձենք պարզաբանել ասվածի էությունը:

Գիտենք, որ գեղարվեստական գրականությունը սերտորեն կապված է ինչպես հումանիտար՝ պատմություն, իրավագիտություն, հոգեբանություն, փիլիսոփայություն, այնպես էլ բնագիտական՝ մաթեմատիկա, ֆիզիկա, էկոնոմիկա և այլ առարկաների հետ: Առնչվելով գրեթե բոլոր գիտությունների հետ՝ գրականությունը

սնում է նրանց և նրանցով սնվում: Ավելին՝ գրականությունը բոլոր գիտությունների բանալին է, որովհետև գրողն, անընդհատ լինելով արպտումների մեջ, գտնում է նորույթը և անմիջապես արձագանքում: Ղառնանք խնդրի բուն հարցադրմանը, որոնց անդրադարձել են ժամանակին նաև աշխարհի մեծագույն մտածողները: Այսպես՝ աշխարհահռչակ ֆիզիկոս էյնշտեյնն ասել է. «Դոստոևսկին ինձ ավելին է տվել, քան որևէ գիտնական, քան նույնիսկ Գաուսը»: (1) Իսկ էնգելսը գրել է, որ ինքը Բալզակի «Մարդկային կատակերգություն» վեպից էկոնոմիկայի ոլորտից ավելի շատ տեղեկություններ ու մանրամասնություններ է իմացել, քան տնտեսագետների, վիճակագիրների, խոշոր պատմաբանների գրքերից՝ միասին վերցրած: Այս խոստովանությունների հետևությունը մեկն է՝ գիտության հիմքում ընկած է գրականությունը: Հետևապես, առանց չափազանցության, կարող ենք ասել, որ յուրաքանչյուր մեծ գրող՝ յուրովի գիտնական է, հետազոտող: Պահանջը նույնն է՝ իսկական արվեստագետը պետք է իր ժամանակի հետ համահավասար քայլի, քաջատեղյակ լինի ժամանակակից գիտության նորույթներին ու նվաճումներին: Համաշխարհային գրականության պատմությունը վկայում է, որ գրեթե բոլոր ժամանակներում գեղարվեստական գրականությունը արժարժել է իր ժամանակաշրջանի գիտական հարցերն ու առաջադրել իր հայեցակարգերը: Այսպես՝ Օվիդիոսը, Վերգիլիոսը, Ղանթեն, Գյոթեն, Վ. Հյուգոն, Ժյուլ Վեռնը, Վերհառնը, Ուելսը, Վ. Բրյուսովը և ուրիշներ, իրենց ստեղծագործություններում այս կամ այն չափով քննության են առել գիտական խնդիրներ, նույնիսկ իրենց երևակայությամբ պատկերել են այնպիսի երևույթներ, առաջ են քաշել այնպիսի փաստեր, վարկածներ, որոնք հետագայում գիտության կողմից ապացուցվել և հաստատվել են:

Անժխտելի է գրականության դերը հոգեբանության մեջ: Ասում են՝ հոգեբանի համար, մասնագիտական առումով, գեղարվեստական գիրքը պետք է սեղանի գիրք լինի: Ինչու: Որովհետև գեղարվեստական գրականության համար կարևոր գործոն է մարդու ներաշխարհի, հոգևորի բացահայտումը և կատարելության ձգտումը: Գրականությունը ընդլայնել է հոգեբանության՝ որպես գիտության, սահմանները՝ նրան մատակարարելով արժեքավոր ու հարուստ նյութեր:

Մի թռուցիկ հայացք նետենք համաշխարհային գրականության խոշորագույն երևույթի՝ գրող ու գեղագետ Դոստոևսկու արվեստին: Նա իր ստեղծագործություններում արժարժել է բազմաթիվ

պրոբլեմներ, որոնք հիրավի, մեծ հետաքրքրություն են առաջացրել ինչպես գրականագետների, այնպես էլ հոգեբանների, իրավաբանների, փիլիսոփաների, բնագետների մեջ: Դոստոևսկուն համարում են մեծ հոգեվերլուծաբան, իրավաբան, բնագետ: Ահավասիկ. Ստեֆան Ցվայգը Դոստոևսկուն ներկայացնում է որպես «հոգեբանների հոգեբան», ինչպես նշված է գրականագիտության մեջ: Սակայն Դոստոևսկին կտրականապես չի ընդունում դա. «Ինձ կոչում են հոգեբան, ճիշտ չէ, ես ընդամենը ռեալիստ եմ՝ բառի բարձրագույն իմաստով, արտացոլում եմ մարդկային հոգու ամբողջ խորությունը»: (2) Սակայն, անկախ ամեն ինչից, փաստը մնում է փաստ: Դոստոևսկին այնպիսի մանրամասնությամբ, ճշգրտությամբ է երևույթները ներկայացրել, որ այսօր ցանկացած իրավաբան, հոգեբան կարող է առաջնորդվել մեծ գրողի վերլուծություններով ու գաղափարներով: Ու այդպես էլ արվում է: Ե՛վ ԱՄՆ-ում, և՛ Ռուսաստանում, և՛ Հայաստանում ու մյուս երկրներում՝ առաջավոր բուհերի ծրագրերում ընդգրկված է Դոստոևսկին, առանց որի ուսումնասիրության նյութը՝ թե՛ իրավագիտությունից, թե՛ հոգեբանությունից, թե՛ գրականությունից, կլիներ թերի: Գրողի նպատակն առաջին հերթին մեր ուշադրության սևեռումն է մարդու հոգևոր կեցության առեղծվածին: Դոստոևսկին իր ստեղծագործություններում յուրովի ու ինքնատիպ է բացահայտում աշխարհը, մարդկանց՝ փաստորեն նոր ուղիներ բացելով հետազոտողների առաջ: Այսպիսով՝ ցանկացած բարձրարժեք գեղարվեստական գործ զարգացման ստեղծագործական իմպուլսներ է տալիս նաև գիտությանը:

Գիտության ու գրականության կապը անխզելի է: Գիտությունն իր հերթին հարուստ նյութ է տալիս գրականությանը: Ցանկացած գիտական երևույթ, գիտական խնդիր կարող է դառնալ գրողի ուսումնասիրության թեման: Այսպես՝ պատմական, գիտաֆանտաստիկ վեպերը դրա վառ օրինակներն են: Պատմական վեպերը (օրինակ, Լ.Տոլստոյի «Պատերազմ և խաղաղությունը», Րաֆֆու «Դավիթ Բեկը», Դ. Դեմիրճյանի «Վարդանանքը», Ստեփան Զորյանի «Պապ թագավորը», Սերո Խանգաղյանի «Մխիթար Սպարապետը» և այլն) ավելի շատ պատմագիտական տեղեկություններ են պարունակում, քան ցանկացած պատմության դասագիրք: Խոշոր գիտաֆանտաստիկ վեպերի հեղինակները համաշխարհային գրականության մեջ իրենց ստեղծագործություններով հաստատում են ասվածը: Հերբերտ Ուելսի, Ժյուլ Վեռնի վեպերը մեծ նշանակու-

թյուն ունեն իրենց իմացական, ճանաչողական, գիտական ընդգրկումներով:

Փիլիսոփայությունն ու գրականությունն անշեղորեն կապված են իրար, և պայմանավորված են մեկը մյուսով: Ե՛վ փիլիսոփայությունը, և՛ գրականությունը յուրովի են ընկալում ու վերարտադրում աշխարհը, իրերն ու երևույթները: Փիլիսոփայությունը՝ որպես աշխարհայացք, մշտապես ազդել ու ազդում է գրականության վրա՝ փոխադարձաբար կրելով վերջինիս ազդեցությունը: Իհարկե, փիլիսոփայության նպատակն է խորությամբ ու բազմակողմանիորեն բացահայտել մարդու կեցությունը: Եվ փիլիսոփայական բազմաթիվ ուղղություններ տարբեր կերպ են մոտեցել խնդրին: Գրականությունն էլ լինելով կրողն այդ ուղղությունների՝ Էկզիստենցիալիզմ, պոստմոդեռնիզմ և այլն (հնարավոր չէ բոլորը թվել), իր հերթին գեղարվեստորեն վերարտադրում է իրականությունը և առաջադրված հարցերին տալիս ճիշտ լուծում: Ասել է թե՛ երևույթի բացահայտման գործում փոխհամագործակցում են երկու կատեգորիաները՝ ճշմարտացին (գրականություն) և ճշգրիտը (գիտություն), որը և ապահովում է երևույթի մեկնության աննախադեպ որակ:

Ճշմարիտ գրողը խորապես զգում է կյանքը և առաջ է քաշում իր իմաստասիրական մոտեցումները, գաղափարներն ու դրույթները: Այսպես՝ համաշխարհային գրականության տիտանները՝ Նարեկացի, Տոլստոյ, Դոստոևսկի, Կաֆկա, Պրուստ, Զոյս, Թումանյան, Իսահակյան, Սենտ Էքզյուպերի, Տերյան, Չարենց, Բորիսեն, Էկո, Մաթևոսյան, Սահյան, բոլորի անունները հնարավոր չէ թվել, իրենց փիլիսոփայական աշխարհայացքով ու ինտելեկտուալ մտածողությամբ ընդլայնել են գրականության բովանդակային, գաղափարական, թեմատիկ ընդգրկումները, խորամուխ եղել տիեզերական առեղծվածների մեջ:

Փիլիսոփայությունը՝ որպես գիտական աշխարհայացք, ինտելեկտուալ մտածողության արդյունք է: Պետք ասել, որ գրականությունը ևս հակված է ինտելեկտուալ մտածողության: Ֆրանսիացի գրող Ա. Քամյուն գրել է. «Ուզում ես փիլիսոփա լինել, ուրեմն վեպ գրիր»: (3) Սա թերևս խոսում է այն մասին, որ վեպը որպես գեղարվեստական մեծածավալ ստեղծագործություն՝ կյանքի, երևույթների, իրավիճակների ու դեպքերի հսկայական նյութ ու խորը ընդգրկումներ է պարունակում: Հետևաբար՝ ձեռք մեկնելով նման գրական ժանրի, գրողը ակամայից առավել շատ անդրադառնում է կեցության հարցերին:

Եվ քանի որ խոսքը գրականության և գիտության ներքին առնչությունների մասին է, ես չեմ կարող չանդրադարձալ նաև հայ գրականության ոսկե դարին ու միջնադարին:

Հայ գրականության անգերազանցելի փառքերից է 10-րդ դարի խոշորագույն բանաստեղծ ու մտածող Գրիգոր Նարեկացին, որի ստեղծագործությունները («Մատյան ողբերգության», «Տաղեր») թարգմանվել են աշխարհի բազմաթիվ լեզուներով: Սակայն քչերը գիտեն Նարեկացու հեղինակած գիտական աշխատության՝ «Երգերգոցի մեկնությունը» գործի մասին, որը աստվածաշնչյան թեմաներով ստեղծված անգերազանցելի աշխատանք է համաշխարհային գրականագիտության մեջ:

Պատմագիտական բացառիկ բացահայտումներ ունի արցախածնունդ բանաստեղծ ու մտածող Ղափթակ Քերթոզի (7-րդ դար) «Ողբ Ջիվանշիրի» պոեմը: Իսկ 11-րդ դարի բազմաշնորհ բանաստեղծ **Գրիգոր Մագիստրոս Պաշլավունին** և՛ գիտնական էր, և՛ փիլիսոփա, և՛ գեղագետ: Նա միջնադարյան հայ մշակույթի պատմության ամենաինքնատիպ երևույթներից է և զգալիորեն նպաստել է գիտության և գրականության զարգացմանը: Ավելին՝ մեծ մտածողի գործերում ուշագրավ մտքեր կան կենսաբանության, բժշկագիտության, տիեզերագիտության, գեղագիտության և այլնի վերաբերյալ: Նա խիստ կարևորել է բնագիտությունն ու մաթեմատիկան, որոնք նախապատրաստում են մարդկային միտքը «բնությունից վեր գտնվող» գերագույն էության՝ Աստծո ճանաչման համար:

Նշանակալից է գեղագիր, գիտնական, բանաստեղծ Հովհաննես Իմաստասերի գիտական-մանկավարժական վաստակը: Նա զբաղվել է տիեզերագիտությամբ, փիլիսոփայությամբ, աստվածաբանությամբ, գեղարվեստական գրականությամբ, երաժշտությամբ, բնագիտությամբ: Նա Անիում հիմնել է գիտական-իմաստաբանական բարձր դպրոց:

Միջնադարյան մեկ այլ մտածողի՝ Մխիթար Գոշի հանրահայտ «Ղատաստանագիրքը» հայ իրականության մեջ սահմանադրականության առաջին հիմնաքարն է՝ գիտական իր բարձր ընդգրկումներով, դիտարկումների խորությամբ:

Իհարկե, մի հոդվածում հնարավոր չէ թվել բոլոր այն հայ գրողներին, որոնց գեղարվեստական գործերը հանրությանը ներկայանում են նաև գիտական ուրույն հայտնություններով: Եվ չի նշմարվում, թե որտեղ է սկսվում գրականությունը, որտեղ է ավարտվում

գիտությունը: Պարզապես՝ դրանք լրացնում են մեկը մյուսին: Այս ամենի առաջին օրինակը մեր գրականության և գիտության մեջ տվել է Մովսես Խորենացին՝ «Պատմություն հայոց» մոնումենտալ գործով: Եվ քերթողահոր ստեղծած ավանդները շարունակել և հարստացրել են մեր դպրության ու գիտության գրեթե բոլոր «հանձարեղ ճորտերը» (Չարենցի բնորոշումն է): Ներսես Շնորհալի, Նաղաշ Հովնաթան, Սայաթ-Նովա և շատ ու շատ ուրիշներ: Սակայն այս մասին մի այլ առիթով:

Թվում է, թե իրական չեն գրականության ու մաթեմատիկայի հատման եզրերը, սակայն պետք է ասել, որ դրանք ամենևին էլ հեռու չեն իրարից: Եվ գրականությունը, և՛ մաթեմատիկան պահանջում են զարգացած երևակայություն, ստեղծագործական համարձակություն, կյանքի տարբեր երևույթների հանդեպ սուր դիտողականություն: Ասում են՝ մաթեմատիկային նույնքան ներշնչանք է պետք, որքան և՛ պոեզիային: Իսկական մաթեմատիկոսը նա է, ով հոգու խորքում պոետ է: Եվ պատահական չէ շրջանառության մեջ մտած ձևակերպումը՝ գրականության մաթեմատիկա, կամ՝ մաթեմատիկայի գրականություն: Երևույթի հաստատման օրինակները շատ են հայ և համաշխարհային իրականության մեջ: Թերևս բավական է նշել պարսիկ բանաստեղծ Օմար Խայամի անունը, մեծահռչակ մի պոետ, ով եղել է նաև գիտնական, մաթեմատիկոս, աստղագետ, փիլիսոփա: Նրա գրչին է պատկանում «Հանրահաշվական խնդիրների լուծման տրակտատը»:

Գրականությունն, այո, աշխարհայացք է, տարբեր արժեհամակարգերի կրող: Պայմանավորված հասարակական, քաղաքական, սոցիալական ֆորմացիաներով, այն ևս անընդհատ փոփոխության է ենթարկվում՝ բերելով նոր մտածողություն, նոր գաղափարներ, նոր ոճ: Հր. Մաթևոսյանն ասել է. «Զորեղ է այն գրողը, ով աշխատալացք է բերում»: (4) Հետաքրքիր դիտարկում ունի նաև Էլիոթն իր «Ավանդույթ և նորարարություն» գրքում. «Գրականության մեջ ժամանակ առ ժամանակ տեղի է ունենում հեղափոխություն, ձևի և բովանդակության հանկարծական թռիչքածն որակափոխություն: Ասում են՝ որ ահա ավանդույթը կփլվի և քաոսը կտիրի: Պարզվում է՝ դա ստեղծագործական վերակառուցում է»:(5)

Գրողն իր թարմ գաղափարների հետ գրականություն է բերում նոր արտահայտչամիջոցներ ու ոճական հնարանքներ՝ ընդարձակելով ոչ միայն գրականության, այլև գեղարվեստական լեզվի սահ-

մաններն ու ընդգրկումները: Գրականությունը ստեղծում է լեզու: Հիշենք մեր նոր հայերենի կամ աշխարհաբարի հիմնադիր Խաչատուր Աբովյանին: Առանց լեզվի չկա ու չի կարող լինել գիտություն: Աշխարհի ընկալում: Երևույթի մեկնություն: Գրականության լեզուն, համապատասխան մուտացիաների ենթարկվելով, վերափոխվում է գիտական լեզվի: Եվ, բնականաբար, գիտական ամեն ոլորտ ունենում է իր լեզուն, որի այբուբենը դարձյալ պիտի փնտրել գրականության մեջ:

Առանց գրականության՝ չկա դաստիարակություն: Գրականությունը սերունդներին կոչում է ազգային ոգով, հումանիզմի գաղափարներով: Գրականությունը ժողովրդավարական բարքերի, մտքերի, մշակույթի, լեզվամտածողության, հոգեկերտվածքի կրողն ու դրանք սերնդեսերունդ փոխանցողն է:

Խոսքս ավարտեմ ժամանակակից հայ մտածողներից մեկի հետաքրքիր դիտարկումով՝ բարձրարժեք է այն գրականությունը, որը գնում է դեպի գիտություն և, ընդհակառակը, խորն է այն գիտությունը, որ գնում է դեպի գրականություն:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. <http://www.irates.am>
2. <https://www.b17.ru>
3. <http://www.nlobooks.ru>
4. <http://hrantmatevossian.org>, Ջրույցներ Հրանտ Մաթևոսյանի հետ:
5. <http://am.epfarmeria.am>

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԵՐԸ ԳԻՏԱԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ

ԱՄԱՆՅԱ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

Հոդվածը նվիրված է բնական և հումանիտար գիտությունների հետ զեղարվեստական գրականության ունեցած ընդհանուր առնչություններին: Հեղինակը, հենվելով անվանի գիտնականների, գրողների ու մշակութաբանների հիմնավոր տեսակետների վրա (Էյնշտեյն, Դոստոևսկի, Էկո, Մաթևոսյան և այլն), հոդվածում, փաստարկների ու վերլուծությունների միջոցով, ցույց է տալիս այն էա-

կան դերակատարությունը, որ ունենում է գեղարվեստական գրականությունը մարդու կրթության, դաստիարակության, նրա հոգևոր և մտավոր աշխարհի ձևավորման գործում:

Ավելին, գեղարվեստական գրականությունը ձևավորում է լեզու և մտածողություն, զինում բարձր երևակայությամբ ու ինտելեկտով, զգալիորեն նպաստում գիտական տարբեր ոլորտների զարգացմանը, տիեզերական երևույթների ճշգրիտ մեկնությանը:

РЕЗЮМЕ

РОЛЬ ЛИТЕРАТУРЫ В НАУЧНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ

АМАЛИЯ ГРИГОРЯН

Ключевые слова: художественная литература, наука, психология, философия, историкове́дение, юриспруденция, математика, формирование человека, система взглядов, научно-фантастический роман, исторический роман, мировоззрение, интеллектуальное мышление, система ценностей, литературный и научный язык.

Статья посвящена связям естественных и гуманитарных наук с художественной литературой. Автор, опираясь на точки зрения известных ученых, писателей и культуроведов (Энштейн, Достоевский, Эко, Матевосян и др.), с помощью фактов и анализов, показывает в статье ту важную роль, которую имеет художественная литература в процессе формирования, образования и воспитания человека, его душевного и интеллектуального мира.

Более того, художественная литература формирует язык и мышление, вооружает высоким воображением и интеллектом, ощутимо способствует развитию разных научных сфер, правдивому толкованию космических явлений.

SUMMARY

THE ROLE OF LITERATURE IN SCIENTIFIC
EDUCATIONAL SYSTEM

AMALYA GRIGORYAN

Key words: fiction, science, psychology, philosophy, historical science, jurisprudence, mathematics, anthropomorphism, concept, science fiction novel, historical novel, view, intellectual thought, merit system, literary and scientific language.

The article is dedicated to the overall relationship of the natural and humanitarian sciences and fiction. The author, relying on the reasonable opinions of well-known scientists, writers and culturologists (such as Einshtein, Dostoevski, Eko, Matevosyan etc.), through arguments and analysis shows the essential role, that the fiction has in education, upbringing and in the formation of man's spiritual and scientific world.

Moreover the fiction forms the language and thinking, provides with high imagination and intellect, contributes significantly to the development of different scientific fields and the accurate explanation of cosmic phenomena.